

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»**

**КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО
МИСТЕЦТВА ТА РЕСТАВРАЦІЇ**

**САМОСТІЙНА РОБОТА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МАТЕРІАЛОЗНАВСТВО**

**Для напрямку 02 «Культура і мистецтво»
зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти**

**Автор:
асистент Осадца М.З.**

**Затверджено на засіданні кафедри
образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
№ 1 від “01” вересня 2017 р.**

Івано-Франківськ

2017

ЗМІСТ

1. Вступ
2. Пояснювальна записка
3. Структура самостійної роботи
4. Питання для самостійного опрацювання
5. Питання для самоконтролю знань по темах дисципліни
6. Рекомендовані підручники та посібники
7. Індивідуальна навчальна робота зі студентами
8. Тестові завдання для самоконтролю

1. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Матеріалознавство» – одна з основних спеціальних дисциплін, що сприяють формуванню майбутнього спеціаліста у володінні технікою і технологією роботи з художніми матеріалами.

Основна мета дисципліни – вивчення технічних і художніх можливостей графічних і живописних матеріалів.

Завдання дисципліни :

- вивчити матеріали для рисунку, акварельного, акрилового, гуашевого, темперного й олійного живопису, ґрунти для живопис;
- засвоїти техніки живопису, особливості технічного виконання і властивості різних графічних і живописних матеріалів, технологію роботи з різними матеріалами живопису і рисунку;
- знати основні історично сформовані і сучасні техніки і прийоми ;

Програма спрямована на послідовне і ґрунтовне вивчення основних матеріалів живопису й рисунку. Зміст дисципліни передбачає як засвоєння теоретичного матеріалу і практичних навичок, які отримуються на практичних заняттях, так і виконання самостійних завдань, що представляють собою вправи з матеріалами і техніками рисунку й живопису.

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Однією із важливих складових вивчення матеріалознавства у системі фахової художньої підготовки є самостійна робота студентів. Під час навчального процесу вона сприяє активізації засвоєння студентом творчих навичок.

Мета самостійної роботи – сприяти якнайглибшому засвоєнню студентами знань з дисципліни “Матеріалознавство”, ознайомити їх з основним термінологічним апаратом, основними методами роботи в техніках малярства.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи дають можливість студентам глибше ознайомитися з практичними навиками виконання творів в матеріалі, які не були винесені на лекційні або практичні заняття. Вони передбачають опанування в повному обсязі навчальної програми та формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність.

Завданням самостійної роботи студентів є засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація здобутих знань, їх застосування при виконанні практичних завдань.

Самостійна робота студентів з дисципліни “Матеріалознавство” становить приблизно 2/3 часу, необхідного для виконання основної освітньої програми з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти та науки України щодо кількості годин аудиторних занять на тиждень. Зміст самостійної роботи визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

У ході вивчення дисципліни студенти знайомляться з теоретико-методологічними засадами, метою і завданням навчального курсу. В процесі викладання дисципліни в студентів повинно формуватися творче мислення та вміння самостійно аналізувати, комплексно вивчати технологічні особливості окремих малярських технік, прийоми і методи творчої роботи. Програма містить інформацію про матеріали і техніки малярства, загальні положення й практичні рекомендації щодо виконання самостійних завдань та творчого процесу створення етюдів і картин, його етапність, послідовність і логічність задля формування живописної майстерності майбутніх спеціалістів.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Матеріалознавство ” спрямовані на те, щоб дати студентам знання теоретичних основ, а також застосування ними здобутих знань, умінь і навичок на практиці.

3. СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Змістовий модуль 1. Техніки водорозчинного живопису. Акварель. Гуаш. Акрил.	
1	Техніка акварельного живопису. Вправи аквареллю <i>Вимоги:</i> виконати серію робіт в техніці акварельного живопису. За вибором студента можна використовувати ефекти солі, воску тощо в акварельному живописі.	14 год.
2	Натурні замальовки й етюди міської та сакральної архітектури <i>Формат:</i> А-4; <i>матеріал:</i> папір, акварель <i>Вимоги:</i> виконання натурних зарисовок окремих дерев, кущів акварельними фарбами, відтворюючи різноманіття особливостей рослинного світу при створенні художнього образу, знайти і скомпонувати цікавий мотив з обов'язковою передачею образних і колірних характеристик.	18 год.
3	Техніка акрил. Інтерпретація архітектури. Творча композиція на тему архітектурного/ міського пейзажу на основі замальовок міської та сакральної архітектури.	10 год.

	<p><i>Формат: 30x40; матеріал: акрил.</i></p> <p><i>Вимоги: на основі ескізного матеріалу, графічних начерків, етюдів виконати творчу композицію на тематику архітектурного пейзажу. Використати елемент стилізації, промодельювати об'єми предметів пейзажу лінією, плямою, кольором, використовуючи спрощування форми до символів і силуетів або ускладнення і насичення форми декоративними деталями; зосередити увагу на пластиці форм, їх виразності, декоративності.</i></p>	
4	<p>Асоціативна композиція на довільну тему (натюрморт (квіти) пейзаж, стани природи, тематична композиція) в техніці монотипія</p> <p><i>Формат: А-4; матеріал: папір, акварель, м'які графічні матеріали (соус, сангіна, вугілля)</i></p> <p><i>Вимоги: на основі відтисків монотипії, відібравши найвиразніший мотив та доповнюючи утворену пляму кольором, лінією, різними фактурами, створити композиційне рішення натюрморту (квіти), пейзажу, стану природи, тематичної композиції.</i></p>	10 год.
<p>Змістовий модуль 2.</p> <p>Матеріали і техніки рисунка.</p>		
1	<p>Техніки рисунка. Натурні зарисовки архітектури міста/села</p> <p><i>Формат: А-4; матеріал: папір, графічні матеріали (пастель, соус, сангіна, вугілля)</i></p> <p><i>Вимоги: виконати натурні зарисовки архітектурних об'єктів в умовах денного освітлення, узагальнюючи або ж деталізуючи певні елементи архітектури, створити композиційну єдність етюду. правильна передача характерних особливостей об'єкта, зокрема пропорцій окремих його частин. його найхарактерніші особливості.</i></p>	12 год.
2	<p>Копії рисунків відомого художника з ландшафтним мотивом</p> <p><i>Формат: 30x40; матеріал: папір, графічні матеріали (пастель, соус, сангіна, вугілля)</i></p> <p><i>Вимоги: обрати твір для копіювання з метою ґрунтовнішого ознайомлення з техніками рисунку, вивчення особливостей художньої манери обраного автора.</i></p>	16 год.
<p>Змістовий модуль 3.</p> <p>Клейовий живопис. Темпера. Техніка олійного живопису.</p> <p>Техніка енкаустики. Техніка монументального живопису.</p>		
1	<p>Технологічні особливості виконання живописного твору</p> <p><i>Вимоги: ґрунтовно опрацювати рекомендовану літературу, ознайомитися з технологією послідовного виконання живописного твору з метою забезпечення його технологічної єдності та довговічності; вивчити наявні матеріали щодо історичних відомостей походження живописних технік (темпера, енкаустика, фреска, мозаїка), термінології та технології виконання живопису; знати призначення основ для живопису та їх походження, барвистого та захисного шару.</i></p>	8 год.
2	<p>Доповідь на запропоновану тему (<i>історичні відомості про походження живописних технік, термінологія, технологія виконання живописного твору (основи для живопису, пігменти, барвистий та захисний шар тощо)</i>)</p>	8 год.
3	<p>Творча композиція на тему натюрморту/ пейзажу. Декоративне стилізоване вирішення</p> <p><i>Формат: 30x40, 40x50; матеріал: картон, полотно; жовткова, казеїново-олійна,</i></p>	12 год.

	гумміарабікова темпера, олія. <i>Вимоги:</i> на основі ескізного матеріалу виконати творчу композицію на запропоновану тематику з метою ґрунтовного вивчення техніки темперного/олійного живопису. Тональне і колористичне вирішення. Робота в матеріалі.	
4	Серія етюдів одного пейзажного або архітектурного мотиву на вивчення особливостей зміни природного освітлення (ранок, день, вечір) <i>Формат:</i> 20x30; 30x40; <i>матеріал:</i> акрил, олія; полотно, ДВП.	12 год.
	Разом	120д.

4. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Техніка акварельного живопису. Акварель. Походження акварелі. Склад акварельних фарб. Сполучна речовина фарб. Барвистий матеріал акварелі. Матеріали акварельного живопису. Зберігання творів акварельного живопису.
2. Особливості техніки живопису аквареллю.
3. Техніка гуаш. Походження гуаші. Склад гуашевих фарб. Сполучна речовина фарб. Особливості техніки живопису гуашшю.
4. Техніка акрилового живопису. Походження акрилу. Склад акрилових фарб. Сполучна речовина фарб. Особливості техніки живопису акрилом.
5. Техніка темперного живопису. Темпера. Походження темперного живопису. Старовинна темпера. Склад темпері. Властивості темпері. Сполучна речовина фарб. Види темпері. Технологічні особливості темперних фарб.
6. Техніка олійного живопису. Олійний живопис. Походження олійного живопису.
7. Склад олійних фарб. Сполучна речовина фарб. Властивості олійних фарб. Корпусні та лесувальні олійні фарби. Стійкі та нестійкі суміші олійних фарб. Технологія виготовлення олійних фарб. Тонкість подрібнення фарб. Процес висихання олійних фарб.
8. Кракелюри, пожухлість, осідання, потемніння творів олійного живопису.
9. Методи олійного живопису. Змішаний спосіб живопису. Фламандський метод олійного живопису. Італійська манера живопису.
10. Особливості та прийоми олійного живопису. Основні способи нанесення. Одношаровий живопис «алла-прима». Багатошаровий живопис.
11. Техніка енкаустики. Походження техніки енкаустики. Склад енкаустичних фарб. Способи нанесення енкаустичних фарб. Технологія приготування фарб для техніки енкаустики.
12. Технологічні особливості фаюмських портретів.

13. Барвистий шар. Загальні відомості про фарби. Пігменти. Характеристики пігментів.
14. Органічні та мінеральні (неорганічні) пігменти.
15. Грунти для живопису. Поняття грунт. Призначення грунту.
16. Матеріали для грунту. Полотно. Дерево. Клей тваринного і рослинного походження.
17. Грунти: клейовий, емульсійний, напіволійний, олійний. Рецептатура грунтів і нанесення ґрунтових сумішей.
18. Колір грунту. Імприматура.
19. Захисний шар. Матеріали захисного шару.
20. Смоли. Тверді смоли. Смоли середньої твердості. М'які смоли.
21. Бальзами. Терпентини.
22. Лаки. Лаки для ретуші. Лаки для живопису. Картинні лаки. Технологія покривання картини лаком.

5. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ПО ТЕМАХ ДИСЦИПЛІНИ

1. Що таке сполучник?
2. Що таке пластифікатори?
3. Що таке консервуючі речовини?
4. Що таке пігменти?
5. Види акварельних фарб.
6. Які фарби особливо нестійкі та недовговічні в акварелі?
7. Які акварельні фарби стійкі до дії світла?
8. Які існують види паперу для акварелі?
9. Які гуашеві фарби світліють при висиханні?
10. Види акрилових фарб.
11. Види темперних фарб.
12. На які групи можуть бути розділені олійні фарби за ступенем швидкості висихання?
13. Що таке кракелюри?
14. Що таке пожухлість фарб?
15. Поняття техніки живопису
16. Фламандська метод живопису.
17. Італійська манера живопису.

6. РЕКОМЕНДОВАНИ ПІДРУЧНИКИ І НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

1. Айзенбарт Б. Полный курс акварели. Техника акварели. Материалы. Пейзажи / Б. Айзенбарт. – М. : Астрель, 2001. – 64 с.
2. Беда Г. В. Живопись и ее изобразительные средства / Г. В. Беда. – М. : Просвещение, 1977. – 177 с.
3. Беллами Д. Рисуем акварелью : полный курс обучения / Д. Беллами. – Пер. с англ. – М. : БММ, 2011. – 128 с.
4. Бергер Э. История развития техники масляной живописи / Э. Бергер. – М. : ОГИЗ, 1935. – 606 с.
5. Вибер Ж. Живопись и ее средства / Ж. Вибер. – Москва : издательство В. Шевчук, 2004. – 232 с.
6. Виннер А. В. Как пользоваться темперой / А. В. Виннер. – М. : Искусство, 1951. – 72 с.
7. Виннер А. В. Материалы живописи, масло, акварель, гуашь, темпера, клеевые краски / А. В. Виннер. – М. : Искусство, 1976. – 137 с.
8. Виннер А. В. Материалы масляной живописи / А. В. Виннер. – Москва : издательство Сварог и К, 2000. – 200 с.
9. Виннер А. В. Материалы и техника мозаичной живописи / А. В. Виннер. – М. : Искусство, 1953. – 367 с.
10. Гренберг Ю. Технология станковой масляной живописи. История и исследование / Ю. Гренберг. – М. : Изобразительное искусство, 1982. – 320 с.
11. Жердзицький В. Живопис. Техніка і технологія / В. Жердзицький. – Харків : Колорит. – 2006. – 327 с. : іл.
12. Киплик Д. И. Техника живописи / Д. И. Киплик. – Москва : изд-во В. Шевчук, 2008. – 504 с.
13. Комаров, А. А. Технология материалов стенописи / А. А. Комаров. — М. : Искусство, 1984.
14. Кудрявцева Е. В. Техника реставрации картин / Е. В. Кудрявцева. – Москва : издательство В. Шевчук, 2002. – 250 с.
15. Материалы и техники рисунка : учебное пособие для художественных вузов / под ред. М. С. Копейкина. – М. : Изобразительное искусство, 1983.
16. Никодеми Г. Б. Техника живописи. Инструменты, материалы, методы : практические советы / Пер. Г. Семеновй. – М. : Эксмо, 2004. – 144 с.

17. Ньютон У. Акварельная живопись / У. Ньютон. – М. : Кристина-Новый век, 2004. – 48 с.
18. Одноралов Н. В. Материалы в изобразительном искусстве / Н. В. Одноралов. – М., 1983.
19. Сланский Б. Техника живописи. Живописные материалы / Б. Сланский. – М. : изд-во Академии художеств СССР, 1962. – 377 с.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТАМИ

Написання доповідей за темами

1. Техніка акварельного живопису.
2. Техніка гуаш. Походження гуаші. Особливості техніки живопису гуашню.
3. Техніка акрилового живопису. Походження акрилу. Склад акрилових фарб. Сполучна речовина фарб. Особливості техніки живопису акрилом.
4. Техніка темперного живопису. Походження темперного живопису. Властивості Технологічні особливості темперних фарб.
5. Олійний живопис. Походження олійного живопису.
6. Властивості олійних фарб. Склад олійних фарб. Сполучна речовина фарб.
7. Корпусні та лесувальні олійні фарби. Стійкі та нестійкі суміші олійних фарб.
8. Технологія виготовлення олійних фарб. Тонкість подрібнення фарб. Процес висихання олійних фарб.
9. Кракелюри, пожухлість, осідання, потемніння творів олійного живопису.
10. Методи олійного живопису. Змішаний спосіб живопису. Фламандський метод олійного живопису. Італійська манера живопису.
11. Особливості та прийоми олійного живопису. Основні способи нанесення. Одношаровий живопис «алла-прима». Багатошаровий живопис.
12. Техніка енкаустики. Походження техніки енкаустики. Способи нанесення енкаустичних фарб. Технологія приготування фарб для техніки енкаустики.
13. Технологічні особливості фаюмських портретів.
14. Барвистий шар. Загальні відомості про фарби. Пігменти. Характеристики пігментів.
15. Органічні та мінеральні (неорганічні) пігменти.
16. Грунти для живопису. Поняття ґрунт. Призначення ґрунту.
17. Матеріали для ґрунту. Полотно. Дерево. Клей тваринного і рослинного походження.
18. Грунти: клейовий, емульсійний, напіволійний, олійний. Рецептатура ґрунтів і нанесення ґрунтових сумішей.

19. Колір ґрунту. Імприматура.
20. Захисний шар. Матеріали захисного шару.
21. Смоли. Тверді смоли. Смоли середньої твердості. М'які смоли.
22. Бальзами. Терпентини.
23. Лаки для живопису. Технологія покривання картини лаком.

8. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Матеріали, які з'єднують з пігментом (барвником) для отримання пластичних фарб, придатних для роботи в живописі, які забезпечують зчеплення фарбового шару з ґрунтом і можливість змішання фарб. Хімічний склад даної речовини визначає техніку живопису і швидкість висихання фарб.
 - а) сполучники
 - б) пластифікатори
 - в) консервуючі речовини
 - г) пігменти
2. Пом'якшуючі речовини – мед, гліцерин, касторова олія, які додаються в ґрунтові склади для підвищення еластичності ґрунтів – це
 - а) пластифікатори
 - б) консервуючі речовини
 - в) сполучники
 - г) пігменти
3. Речовини, призначені захищати ґрунти від плісняви і загнивання, до складу яких входить клей – це
 - а) пластифікатори
 - б) консервуючі речовини
 - в) пігменти
 - г) сполучники
4. Непрозора рідина, утворена при збовтуванні рослинної олії з водою, яка дуже швидко розпадається на свої складові частини. Поділяються на природні (ячний жовток, сік різних рослин) і штучні.
 - а) пігмент
 - б) сполучник
 - в) пластифікатор
 - г) емульсія
5. Техніка живопису, що використовує водорозчинні фарби, які при розчиненні у воді утворюють прозору суспензію тонкого пігменту, що дозволяє створювати ефект легкості і тонких колірних переходів.
 - а) темперний живопис
 - б) акриловий живопис
 - в) акварельний живопис
 - г) олійний живопис
6. Розчинна камедь або природна смола, так звана акацієва камедь, видобувається з окремих видів акацій, використовується в станковому живописі як сполучник для сухих пігментів з метою надання фарбам еластичності – це
 - а) гуміарабік
 - б) декстрин
 - в) вишневий клей

- г) пластифікатори
7. Гуміарабік, декстрин, трагант, плодовий клей відносяться до клеїв ... походження.
- а) тваринного походження
 - б) рослинного походження
 - в) штучного походження
 - г) синтетичного походження
8. Червоні: червоні охри, індійська, венеціанська і англійська червоні, кадмій червоний, алізаринові краплаки: червоні і пурпурові належать до
- а) фарб, особливо нестійких до дії світла та недовговічних в акварелі
 - б) фарб, стійких до дії світла в акварелі
 - в) фарб, нестійких до дії світла
 - г) фарб, недовговічних в акварелі
9. Види пензлів, що застосовуються в акварельному живописі
- а) колонкові, вивіркові, куницеві, борсукові або тхореві, білячі
 - б) щетинні
 - в) синтетичні
 - г) плоскі
10. Непрозора водорозчинна фарба, більш щільна й матова, ніж акварель, яка при висиханні висвітлюється переважно на тон – це
- а) темпера
 - б) акрил
 - в) акварель
 - г) гуаш
11. Один із найдавніших способів живопису, в буквальному перекладі означає сполучну речовину, а не вид живописної техніки.
- а) темпера
 - б) акрил
 - в) акварель
 - г) олія
12. Сполучною речовиною темперних фарб служать
- а) гуміарабік, декстрин, трагант, плодовий клей
 - б) емульсія різного походження (природні і штучні)
 - в) синтетичний акриловий сополімер, поліакрилати і поліметакрилати
 - г) вишневий клей, рідше гуміарабік, інші камеді
13. Види темпер:
- а) яєчна, полівінілацетатна, гумміарабікова
 - б) яєчна, казеїново-олійна, полівінілацетатна, гумміарабікова
 - в) казеїново-олійна, полівінілацетатна, гумміарабікова
 - г) яєчна, казеїново-олійна, полівінілацетатна
14. Вид темпер, який містить в якості сполучної речовини яйце
- а) яєчна
 - б) казеїново-олійна
 - в) полівінілацетатна
 - г) гумміарабікова
15. Натуральна емульсія, яка при висиханні утворює міцні еластичні плівки, але процес висихання відбувається доволі повільно, оскільки олія даної емульсії відноситься до невисихаючих олій.
- а) яєчний жовток
 - б) лляна олія
 - в) вишневий клей

г) декстрин

16. Вид темпер, який у якості сполучника містить емульсію, яка складається з розчину казеїну і лляної олії. В якості пом'якшуючих речовин присутні алізарина олія, гліцерин, а для попередження загнивання-антисептик.

а) ячна

б) казеїново-олійна

в) полівінілацетатна

г) гумміарабікова

17. Вид темпер, який у якості сполучної речовини містить синтетичну емульсію на основі полівінілацетату.

а) ячна

б) казеїново-олійна

в) полівінілацетатна

г) гумміарабікова

18. В якості сполучника олійних фарб застосовується

а) гумміарабік

б) емульсія різного походження (природні і штучні)

в) рослинна олія

г) вишневий клей

19. Розриви, порушення цілісності шару фарби, лаку або ґрунту, які мають різний характер і маюнок, і безпосередньо залежать від їхніх причин, бувають наскрізними, проходячи через всю товщину живописного шару, або можуть з'являтися лише в одному з шарів, покриваючи всю площину або окремі місця твору.

а) лесування

б) пожухлість

в) кракелюри

г) осідання

20. Прозорі тонкі шари фарби в олійному живописі, нанесені на ґрунт або попередній цілковито висохлий шар з метою найбільшого виявлення або приглушення кольору і тону, що досягається тим, що нижчележача криюча фарба відбиває промені, які пройшли крізь верхній тонкий шар фарби, які змішуються з нанесеною зверху прозорою фарбою.

а) пастозність

б) лесування

в) криючість

г) корпусність